

UN ARHITECT ROMÂN DELA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XIX-LEA: MEȘTERUL ILIE GULIE

Din anonimatul obicinuit al meșteșugului românesc se desprinde, pe la începutul veacului al XIX-lea, numele unui meșter, zidar și tâmplar, care a lucrat modest în partea de miază-zi a județului Vâlcea.

Numele lui *Ilie Gulie* l-am întâlnit de întâia oară pe un tetrapod de lemn, sculptat cu multă măiestrie, care se află în biserica dela Giulești, Vâlcea. Această biserică (dacă dăm crezare pisaniei zugrăvite la 1873 cu prilejul unor reparații, când s'a refăcut pictura din pronaos și din exterior), ar fi fost ridicată din temelie la 1832 de către Nicolae Giulescu. Un grafit din altar dă însă altă dată: « 1830, când s'au sfințit biserica », iar în pronaos, piatra de mormânt a serdarului Nicolae Giulescu poartă anii 1799—1817; aceste discordanțe nu ne îngăduesc să atribuim o dată precisă semnăturii depe tetrapod, cu atât mai puțin cu cât ea se află pe un obiect mobil care putea veni de aiurea. Numele de *Ilie Gulie*, ne evoca dintru început un tâmplar destoinic care, după ce supraveghease pe tovarășii sau pe ucenicii săi la căpriori acoperișului și la încheierea pardoselii, se apuca să facă creștături în lemn, cu multă răbdare, pentru a împodobi mobilierul bisericesc: strane, jeț episcopal, masă și tetrapod, punându-și iscălitura pe bucata care i se păruse cea mai strălucită izbândă a meșteșugului său.

Cercetând ceva mai târziu biserica din Milești, comuna Făurești-Vâlcea, zidită la 1829 de « Popa Ivan Protopopu Făurescu » și privind la tâmpla de zid cu bogată ornamentație de stuc, înfățișând flori și ciorchini de struguri, poleiți și colorați, care amintește de cea dela Giulești, ni s'a spus că tradiția vorbește de un oarecare meșter *Ilie*, în legătură cu această biserică, fără a ni se putea da alte amănunte. Ne-am întrebat atunci dacă acest lucrător de « ștocatorie » nu cumva putea să fie același *Ilie Gulie* cunoscut la Giulești, puncte de asemănare

cu privire la pictură găsimu-se destul de multe între aceste două biserici, pentru a dovedi că putea exista o legătură între ele.

Pe malul drept al Oltețului se zărește dela Milești, nălțișoară și îngustă (pentru că nu are abside laterale), biserica din Popești-Gorunești (Fig. 1). Pridvorul ei deschis (Fig. 2) e îndreptat către coasta pieptișe a dealului, iar absida altarului, care este în nouă laturi, privește în spre zăvoiul care întovărășește râul. Apropiindu-te, deosebești două brâne împodobite ca niște altițe cu încolăcirii negre și galbene, redată în zugrăveală și o cornișe cu ornamente florale de stuc brun-roșcate și albastru-cenușii. Brânele despart două registre de panouri; cele de sub streășină, cu un frumos încadrament înflorat, tot de stuc, sunt zugrăvite cu figuri de prooroci și de apostoli. Doi contraforți mărunți, care se opresc la brâul inferior, proptesc absida altarului.

Pisania lămurește că această zidire cu hramul Intrării în Biserică, al Sf. Ierarh Nicolae și al Sf. Ioan Botezătorul, a fost terminată în Iulie 1795 de către protopopul Cârstea. A zugrăvit-o, după cum reiese din inscripția aflată sub pomelnicul dela proscomidie, diaconul Nicolae Jugravu. Cea mai de seamă încercare a acestui pictor puțin dibaci, care nici nu copiază un model de bună tradiție, este icoana reprezentând pe Sfântul Nicolae, patronul său, cu următoarea dată: « Iunie 22, 7307 (— 1799).

Pe peretele despre apus din pronaos, putem cerceta mai îndeamănuntul ctitorii: modelul bisericii îl ține în mână protopopul Cârstea, împreună cu fratele (sau ginerele său) Barbu Băbeanu (?); figura acestuia a fost ștearsă cu prilejul unei reparații, așa încât, pentru identificarea lui, nu ne sprijinim decât pe cuvântul sătenilor. Despre miază-zi sunt zugrăviți protopopul Marin, protopopul Șerban, diaconul Păuna, diaconul Ioan și Ancuța protopo-

peasa. Despre miază-noapte, câteva figuri șterse cu dinadinsul. Se spune că acolo se aflau portretele unor haiduci, Dragoș, Anghel și Nicolae. Ce rost

cu bani destule pentru înălțarea bisericii. Aflând însă de scopul pentru care fusese adunată această sumă, tâlharii s'au înduioșat, dând înapoi toți banii,

Fig. 1. — Biserica din Popești-Gorunești.

avea prezența lor în acest loc? Bătrânii satului povestesc că protopopul Cârstea, înrudit cu boierii Băbeni și Diculeștii, avusese pe lângă casele vechi

ba chiar aducând și ajutoare, dar au pus un soroc pentru terminarea zidirii. Când s'a ajuns la târnosire, de se adunaseră toți sătenii la sărbătoare, sus pe coama

Fig. 2. — Biserica din Popești-Gorunești. Prîdvorul.

ce se mai văd și astăzi în apropierea bisericii (proprietatea scoborîtorilor protopopului, la care ne vom întoarce numaidecât), alte case și mai vechi. Acolo a fost prădat de haiduci tocmai când strânsese pungi

dealului s'ar fi arătat cei doisprezece haiduci, ale căror căpetenii se numeau Dragoș, Anghel și Nicolae, care ar fi stat neclintiți, rezemați în puști, ca să privească la sfântul lăcaș cât timp

a ținut slujba, făcându-se apoi nevăzuți ca prin minune.

Să ni se ierte această digresiune, căci am redat povestirea pentru că ea îndreptățește ridicarea turnului de apărare pătrat, cu ziduri groase și metereze, care este legat printr'un pălimar de lemn, suspendat, de casa protopopului Cârstea, casă păstrată și azi, cu semnătura meșterului zidar *Ilie Gulie* și data de 1814 (Fig. 3), în vopsea neagră, deasupra uneia din ferestrele frumos decorate cu ornamente florale de stuc. Cu toate zugrăvelile succesive, s'a căutat să se conserve această inscripție.

Casa (Fig. 4), care prezintă amănunte arhitectonice interesante, aparține descendenților protopopului Cârstea, dintre care este și Doamna Ivănescu, soția învățătorului Ivănescu. O scară exterioară de lemn (Fig. 5), duce la cerdacul (la origine deschis), aflat peste pivnița cu intrare largă boltită. Din cerdac se intră în sala pe care dau, de o parte și de alta, ușile de paltin cu ornamente baroce, cioplite cu bărdița, ale diferitelor odăi împodobite cu rozete de stuc în tavane (Fig. 6). În fund, cumpănind cerdacul, se găsește sacnăsiul, balconul închis, care dă de obicei spre grădină, privind către nord (Fig. 7). Aci el ia forma unei camere vaste cu zece laturi,

Fig. 3. — Casa protopopului Cârstea din Popești-Gorunești. Fereastra cu semnătura meșterului Ilie Gulie și data 1814.

Fig. 4. — Popești-Gorunești. Casa cu turnul de apărare.
Clișeu Cristian Orescu.

Fig. 5. — Cerdacul și scara de intrare.
Clișeu Cristian Orescu.

fiecare lature avându-și fereastra, cu excepția celei mai mari în care se află ușa (mai multe din aceste ferestre sunt astăzi zidite). Această alcătuire asemănătoare cu absida dela biserică, a îndemnat pe unii să creadă că încăperea ar fi fost folosită cândva drept paraclis. Pentru aceasta lipsește mai întâiu orientarea, neputându-se închipui lăcaș de închinăciune îndreptat către miazănoapte; al doilea, ferestrele mari, ornamentate în interior cu ghirlande de stuc, ce dau ocol camerii, adaugă o notă de eleganță, care ne întărește în credința că ne aflăm în încăperea rezervată cocoanei, știind bine că « partea casei despre scara cea mare cu odăile din dreapta și stânga, cu odăile mici pentru grămătic, cafegiu, ciubucciu și feciorul de casă, formau apartamentul

boierului; partea cealaltă a casei de sus cu sacnasiu, cu cămara și cu scara din grădină, erau ale

Fig. 6. — Rozetă din tavan.

Clișeu Cristian Orescu.

a nu vedea nicio legătură între ele. Sacnasiul identic cu absida, ciubucul alcătuiind brâu care înconjoară casa întocmai cu brânela bisericii, împărțirea fațadelor în panouri, acele «scoșuri de tencuială» ale timpului și ornamentația cu aceleași motive de stuc, arată o înrudire foarte apropiată. Chiar turnul trebuie să fi fost construit așa cum se construiau clopotnițele, dovedind că meșterul era familiarizat cu clădirile religioase. Tradiția spune că meșterul *Ilie Gulie*, care ar fi lucrat și la Craiova, nascocise un fel de macara pentru a ridica întreg acoperișul lucrat la pământ și a-l așeza deadreptul pe casă.

Cei cincisprezece ani trecuți dela clădirea bisericii până la zidirea casei, se explică prin faptul că, într-o regiune de dealuri puțin rodnice, trebuia să treacă timp până ce acela care făcuse cheltuiala pentru ctitorie, să poată începe zidirea unei case de importanța acesteia. Dacă răstimpul pare prea

Fig. 7. — Casa protopopului Cârstea, din spre răsărit.

Clișeu Cristian Orescu.

cocoanei și ale coconilor» (Ion Ghica, *Convorbiri economice*, II, p. 570, București, 1879).

Ieșirea spre pălimarul acoperit care duce la turn (Fig. 8—10), se face printr'un coridor cotit, cu bolte în mai multe direcții, iar după fiecare boltă se află în tavan o deschizătură triunghiulară pentru svârțit proiectilelor asupra acelor care ar fi forțat intrarea. Turnul nu are alt acces din curte, iar deasupra încăperii la care conduce galeria ce-l leagă de casă (și care poate la data construcției nu exista), se găsește altă cameră la care se putea urca probabil cu o scară mobilă, care se trăgea după sine, alcătuiind astfel adevăratul refugiu. Povestirea relatată, ilustrând condițiile de trai ale vremii, justifică măsurile luate de arhitect pentru siguranța proprietarilor. Pretutindeni, găuri piezișe îngăduie supravegherea și trecerea flintei în caz de atac haiducesc.

Dacă această casă este neîndoios opera meșterului zidar *Ilie Gulie*, atunci s'ar putea atribui tot dănsului și zidirea bisericii, amândouă clădirile prezentând prea multe elemente asemănătoare, pentru

Fig. 8. — Ieșirea spre pălimar.

Clișeu Cristian Orescu.

mare, având în vedere și data de 1829, când se vorbește de numele meșterului în legătură cu bi-

serica din Milești (data de 1830 dela Giulești nu joacă același rol, fiind vorba de obiecte mobile, după cum am spus), trebuie să ne mulțumim atunci a crede că arhitectul *Ilie Gulie* a găsit numai motiv de inspirație în biserica dela Popești, unde poate să fi lucrat și ca ucenic; dar imposibilitatea de a îngădui unui meșter 35 de ani de muncă rodnică, firește că nu poate fi invocată. Punctele de asemănare sunt prea caracteristice, această absidă în nouă

Milești. Că tot dânsului i se datorește sculptura în lemn a mobilierului dela Giulești, nu trebuie să ne mire, zidarul fiind chemat să încheie contracte pentru tot ce ținea de clădirea unei biserici; era ajutat de dulgheri și de ucenici, dar el trebuia totuși

Fig. 9. — Pălimarul.
Clișeu Cristian Orescu.

Fig. 10. — Intrarea turnului.
Clișeu Cristian Orescu.

laturi prea puțin obișnuită, tot astfel și ornamentația, pentru a renunța la presupunerea că atât casa, cât și biserica din Gorunești, se datoresc aceluiași meșter.

Indrăsnim deci să atribuim meșterului *Ilie Gulie* căruia îi putem zice cu toată dreptatea și arhitect, clădirea bisericii din Popești-Gorunești, a casei protopopului Cârstea din același cătun, apoi, dacă nu zidirea, dar împodobirea cu stuc a tâmplei din

să-și ia răspunderea și să se priceapă la toate (cf. N. Iorga, *Scrisori și zapise de meșteri români*, București, 1926, p. 71—73).

Frumoasele proporții ale acestor construcții și ornamentația lor aleasă, îl așează pe meșterul căruia îi sunt datorate, pe *Ilie Gulie*, la loc de frunte în breasla zidarilor olteni dela începutul veacului al XIX-lea.

MARIA GOLESCU

RÉSUMÉ

ILIE GULIE, UN ARCHITECTE ROUMAIN DU DÉBUT DU XIX-ÈME SIÈCLE.

L'inscription trouvée au-dessus d'une fenêtre décorée d'ornements floraux en stuc, nous a conservé le nom de l'architecte qui a construit la maison en 1814, avec sa tour de refuge fortifiée contre les bandits, indice révélateur des conditions de vie de la fin du XVIII-e et du début du XIX-e siècle

dans un village perdu de l'Olténie. C'est le même *Ilie Gulie* qui a édifié l'église de Popești-Gorunești, peut-être celles de Milești et de Giulești, qu'il a décorées d'ornements en stuc, et qui a sculpté le tétrapode en bois conservé dans cette dernière église.